

Gerçek bir bilim bize çok yabancı

Prof. Dr. Hasan Yazıcı

1945 yılında İstanbul'da doğdu. Robert Koleji'nin ardından İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden mezun oldu (1969). ABD'de Nebraska ve Creighton Üniversitelerinde iç hastalıkları uzmanlık ve romatoloji yan dal eğitimi aldı, ilgili board sınavlarını verdi. İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde doçent (1978) ve profesör (1988) oldu. 2012 yılında emekliye ayrıldı. Çok sayıda bilimsel makale, derleme ve kitaplara katkısı vardır. Başta Bilim Akademisi Derneği, Avrupa Bilimler Akademisi, Amerikan Romatoloji Koleji ve Avrupa Romatizmayla Savaş Ligi olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası bilimsel dernek ve kuruluşa üyedir. TÜBİTAK Bilim Ödülü (1993), Sedat Simavi Ödülü (2002), İstanbul Tabip Odası Araştırma Ödülü (2008), Avrupa Romatizmayla Savaş Ligi Üstün Hizmet Ödülü (2012) ve Bayındır Tıp Hizmet Ödülü (2013) almıştır. Halen serbest hekimlik, İstanbul Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığı ve LER (Letter to Editor, Rheumatology) adlı internet dergisinin editörlüğünü yapmaktadır. Bilimsel ana uğraş alanları Behçet hastalığı, klinik araştırma metodolojisi ve bilim etiğidir.

Sayın Prof. Recep Öztürk'ün "*Bilimsel Yayın Noktasında Neredeyiz? Yayın Kalitesinin Artırılması için Öneriler*" (1) yazısını gerçek beğeni ve derin üzüntüyle okudum. Söz konusu yazıda bilim ve bilimsel çabayla, korkarım tarihimiz boyunca yüzeysel kalmış ilişkimizin günümüzde geldiği yer oldukça çarpıcı ve sayısal olarak gözler önüne seriliyor. Üzüntümün kaynağı ortada. Çok özetle, uluslararası indekslere göre ve tüm bilim alanları göz önüne alındığında bilimsel yayın sayısı açısından dünyada 20. sıradayız. Ancak yayın başına atıf sayısına bakıldığında dünyada 162. sıradayız. Hocalarımızın en üretken olduğu tıp alanında ise, dünya sıralamasında 15. sıraya yükseliyoruz. Bu yükselişin bedeli ise yayın başına atıfa dönüldüğünde 191. sıraya gerilemek oluyor. Durum açık ve bir yerde onur kırıcı. Ülkemizin uluslararası bilimsel çabaya katkısı niceliği bol ancak niteliği fevkalade düşük ürünlerden ibaret.

Dr. Öztürk yazısında bu denli kalitesiz yayın yapmamızın nedenlerini irdelemiş ve durumun nasıl düzeltilebileceği konusunda da yorumlar yapmış. Nedenler arasında ana başlıkları şöyle özetleyebiliriz:

1. Akademik yükseltmelerde yayın sayısına verilen önem abartılmış ve bu çok sayıda kalitesiz yayına neden olmuştur.
2. İlköğretimden başlayarak her basamak öğretim/eğitimde belirgin kalite sorunu vardır. Diğer bir deyişle hocalarımızın yetersizliği iyi öğrenci yetişmesine engel olmaktadır.
3. Başta tıp fakültelerimiz olmak üzere hazırlanan tezler, uygar ülkelerdeki emsalleriyle kıyaslanamayacak düzeyde niteliksizdir.
4. Ülke çapında yapılan merkezi doçentlik sınavları hoca kalitesini daha da düşürmüştür.
5. Bunun yanında yükseltmelerde kullanılması yine merkezi olarak öngörülmuş kıstaslar değişik üniversitelerde farklı uygulanmaktadır.

Yazıda bundan sonra bazı çözüm önerileri sıralanıyor. Öztürk şu önerileri sıralıyor:

1. Yurt dışında yaşayan Türk bilim insanlarından olabildiğince yararlanmak.
2. Akademik unvanların sadece öğretim üyesinin çalıştığı kurumla sınırlı kalması.
3. Olabildiğince sözleşmeli hoca çalıştırmak.

4. Öğretim üyelerinin ders yükünü azaltmak ve önlerindeki bürokratik engelleri azaltmak.

Sayın Öztürk hemen hepsine kalben ve aklen katıldığım noktalara değinmiş. Ancak üniversitelerimizle ilgili ana sorunlar bence biraz daha felsefi. Öztürk'ün tartıştığı konuların önemli bir bölümü ülkemizin kültürü (harsı) sonucudur diye düşünüyorum.

Rahmetli babam ülkemizde modern sigortacılığın öncülerindendi. Ömrü boyunca ülkesinde düzgün bir hayat sigortası geleneği başlatmak istedi. Yıllar boyunca çabaladı durdu. Şirketler kurdu (Genel Sigorta ve Tam Sigorta), raporlar yazdı, bakanlarla tartıştı vb. Hayat sigortasına, "Modernleşme çabasında bir ülke ekonomisinin olmazsa olmazı" derdi. Yine yıllar boyunca, çabalarında her yenilgiye uğradığında en amansız düşmanları olarak mevzuat ve enflasyonu gördü. Vefatından kısa bir süre evvel bana söylediklerini sizinle de paylaşmak istiyorum: "*Yıllar boyu didim durdum. Hayat sigortası çabamın başarılı olamayacağını çok daha erken anlamalıydım. Esas sorun ne mevzuat ne de enflasyon. Ana sorun ülkem insanının zihniyeti. Hayat sigortasında ana amaç*

"tasarrufu sana nasip olmayabilecek bir tasarruf yaparak yakınlarının geleceğini güvence altına almak'tır. Tabii bunu yaparken de ödediğin primler, altın, arazi veya taşınmaza yaptığın yatırımın aksine, ülke ekonomisine katkıda bulunur. İşte Türk insanı buna razı değil, illaki her birikiminin tüm tasarrufu sonuna dek kendisinde olsun istiyor."

Örneğimi biraz uzattım ama böyle amansız bir açmaz insanımızın "gerçek"le ilişkisinde de yatıyor. Gerçekle olan bu eksik ve çarpık ilişkimiz, iki çok önemli yaşam ve düşün alanında kendisini gösterip duruyor. Geçmişimizde ve şimdi ne bilim ne de hukuk bizden olmuş. Çoktan elden çıkardığımız hukuku üzüntüyle uzakta bırakmaya devam ederek yazımın esas konusu olan bilime dönmek istiyorum.

Nasıl ki görece iyi yaptığımızı varsaydığımız ticarete (Öyle ya bir yandan ekonomimiz dünya sıralamasında 17. diye sevinip övünürken sayılarının 200'e yaklaşmasıyla böbürlendiğimiz üniversitelerimizin 1-2'si kalite açısından dünya üzerindeki ilk 300-400 üniversite arasına girdiğinde başta rektörlerimiz bu büyük başarıyı dünya âleme duyuruyoruz.) amaç kâr ise bilimin de amacı gerçeği aramak, bulduğunu sandığını da başka bilimcilerin irdelemesine sunmaktır.

Gerçeği aramanın temelinde iki şey yatar. 1. Gerçeği yüce görmek ve hatta onu kutsal bilmek. 2. Özgür düşünce ve onun özgürce ifadesi. Ancak bu iki öge bir araya gelebildiğinde insanoğlu gerçeği arar veya arayabilir. Ana konumuz hukuk değil dedik ama burada hukuka yine kısa bir gönderme yapmadan olmaz. Hukukun ve özellikle adil yargının temelinde de gerçeğin, özgür düşünce ve ifadenin kutsallığı vardır. Buna koşut, gerçeği içtenleştirememiş toplumlardaki -üzüntüyle belirteyim ülkemiz öyle- evrensel normlara uygun hukuk ve bilim bir türlü gelişemez. Kültürünün tüm öğelerini tartışamayan, eleştiremeyen toplumlarda bilim de daima geri kalır. Özgür düşünceden umacı gibi korkan toplumlarda bilim de olamaz. Bilim tarihimize çok kısa bir bakalım. Osmanlının üniversitesi yoktu veya çok güdüktü. Hatta Osmanlı İmparatorluğu her şeyden önce üniversitesi olmadığından göçtü gitti diyebiliriz. 20. yüzyılın başında Cumhuriyetle beraber kuşkusuz büyük bir hevesle evrensel normlara yaklaşmaya çalışan üniversitelerimiz olsun istedik. Ancak peşin söyleyeyim, bunu başaramadık. Günümüzün 200'e yakın üniversitesi dâhil, üniversitelerimiz bir yüksekokul olmaktan öteye gidemedi. Eleştirel düşünceyi; milli ve manevi değerlerimize uymak, ülke bütünlüğünü korumak gibi pelesenk edilmiş gerekçelerle kendimizden uzaklaştırdık. Baştan beri anlamamız noktasında

akıl almaz bir şekilde direnip, eleştirel düşüncenin milli ve manevi değerlerimizi çağcıl uygarlık düzeyine yüceltmeye ne denli önemli bir ivme kaynağı olduğunu bir türlü kavrayamadık. Diğer yandan ise aynı eleştirel düşüncenin ülke bütünlüğümüze, değil onu tehlikeye düşürmek, onu korumanın belki de başta gelen unsuru olduğunu unuttuk. Daha da ötesi, arada bir hatırlayıp hatırlatmaya çalışanların da seslerini kısma çalıştık. Mustafa Kemal Atatürk'ün belki de en güzel deyişi olan "fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller" ne onun zamanında ne de daha sonra pek yetişemedi. Sayın Öztürk'ün çarpıcı olarak irdelediği bilimsel yazılarımızın hal-i pür melali ne derece ibretlikse günümüzde ifade özgürlüğünü savunan her yazıda Avrupa İnsan Hakları veya Amerikan Yüksek Mahkemesine acele gönderme yapma zorunluluğunu hissetmemiz de o derece ibretliktir. Çünkü her iki olay da bu toplumun gerçekle ilişkisinin ne derece hastalıklı olduğunu yüzümüze vurmaktadır.

"Adding insult to injury" diye incitmeyi hakaretle katmerlendirmek anlamına gelen eski ve güzel bir İngiliz deyişi var. Çilekeş ülkeme 12 Eylül diktasının hediye ettiği YÖK'ün yakın bir geçmişte bilimsel yayınları teşvik için yayımladığı yönetmelik (2) kanımca bu deyişi hak ediyor. Çok özetle kendisi de bir profesör olan Sayın Başbakanın müjdelediği gibi söz konusu kararnameyle devlet üniversitelerinde çalışan öğretim üyelerine bilimsel katkıları oranında teşvik ödemesi yapılacak. Herhalde önemiyle orantılı, Bakanlar Kurulu ve Sayın Cumhurbaşkanınca da onaylanan yönetmeliğin giriş kısmında bilimsel araştırmanın ne olduğu (her ne hikmetse teşvike değer bilimsel araştırma en az 3 ay sürmeliymiş!) ve bir takvim yılının 1 Ocak ve 31 Aralık kapsadığı gibi inciler var. Daha derin uygulamalar arasında ise teşvik puanlarının akademik unvanlara oranlanması, çok sayılı yayınlarda teşvikin yazar sayısına bölünmesi gibi gerçekten hüznün verici düzenlemeler bulunuyor. Makalelerdeki yazar ismi sıralamasına da büyük önem verilmiş. Bakın nesnel örnek vereyim. Ülkemizde çift kör ilaç çalışmasını ilk planlayıp uygulayan benim (3). Behçet hastalığında kolşisinin işe yararlığını irdeleyen bu çalışma, aynı zamanda Behçet Hastalığında da yapılmış ilk çift kör çalışmaydı. Ancak çalışmanın yazar listesi soyadı sırasına göre idi. Neden mi? Gayet açık. Halen Behçet Hastalığı araştırmalarında uluslararası düzeyde en fazla yayın ve atf sahibi olan ve iftiharla söylüyorum, uzun soluklu çalışmalarıyla özellikle genç erkek hastalar arasında bundan 30-40 yıl evvel %80-90 dolayında olan tam körlük oranını günümüzde %10-15 dolayına indiren İÜ Cerrahpaşa Behçet Hastalığı Araştırma Grubunu o günlerde oluşturuyordum ve çalışma arkadaşlarımı teşvik etmek için isimleri

böyle sıralamıştım. YÖK ne derse desin, iyi ki de öyle yapmışım. Bunun yanında söz konusu YÖK yönetmeliğinde kendisine gönderilen yazıların ancak % 5'ini kabul eden uluslararası bir dergiyle, yeni başvuruların %80'in kabul edildiği bir dergide yapılan yayına biçilen teşvik puanı aynı. Özetle Sayın Öztürk'ün yazısında altını çizdiği niceliğin niteliğe çok daha baskın olması çarpıklığı bu söz konusu yönetmelikle adeta meşruluk kazanıyor. Üstelik de bir yerde, hicap duyulmadan "Türk bilimi buna layık" deniyor!

Olabilirdi ki karamsar bir tablo çizdiğimin farkındayım. Ne yapmamız gerektiği ise zor ama içtenlikle söylüyorum, hiç de öyle karmaşık değil. Öncelikle kültürümüzün veya son yılların popüler deyimlerle fitratımızın, gerçekle pek barışık olmadığını cesurca kabullenelim. Bilimsel araştırmanın gerçeği araştırmaktan başka bir şey olmadığını anlayıp bunun olmazsa olmazının ifade özgürlüğü olduğunu unutmayalım. Daha evvel vurgulamaya çalıştığım bilim-hukuk ilişkisini hatırlayalım ve hepsinden öte tarihimiz boyunca bilim ve hukuk alanlarında olan eksikimizi toplum olarak kabullenelim. Gençlerimize, çocuklarımıza ve onların annelerine babalarına üniversitenin çimenli kampüsler, sarmaşıklı binalar, cüppeli hocalar, mezuniyet törenlerinde keplerini havaya atan öğrencilerden çok öte bir şeyler olduğunu, üniversitenin her şeyden önce o toplumun sivri düşünülerinin barınabildiği, her türlü düşünceyi en serbest şekilde geliştirip tüm dünyaya sundukları bir yer olduğunu anlatalım. Bir toplumda bağımsız yargıyla bilimin, gerçeği aramak bağlamında birbirinden ayıramaz olduğunu öğrenelim, öğretelim.

Son olarak bir de belki size uçuk gelecek somut bir öneri sunmak istiyorum. YÖK bir süre rahat durup mevcut hiç bir şeyi düzeltmeye kalkmasın. Son 35 yıldır zaten yapmadığı kalmadı. Mevzuatta tek bir değişiklik yapalım. Nasıl futbol, basketbol takımlarımız evrensel rekabete girebilmek için yabancı antrenör, yabancı sporcu ithal ediyor ve bundan hiç gocunmuyoruz, üniversite hocalığına da yabancı rekabeti sokalım; ne dersiniz? Gerçeği bilmek ve aramak bize çok yabancı. Öğrenmemiz gerek.

Kaynaklar

1) Öztürk Recep. Bilimsel Yayın Noktasında Neredeyiz? Yayın Kalitesinin Artırılması için Öneriler. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Dergisi 37. sayı, sayfa 10-13.

2) Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği Bakanlar Kurulu Kararı 14/12/2015, 2015/8305.

3) Aktulga E, Altaç M, Müftüoğlu A, Ozyazgan Y, Pazarlı H, Tüzün Y, Yalçın B, Yazıcı H, Yurdakul S. A double blind study of colchicine in Behçet's disease. Haematologica. 1980 ;65: 399-402.